

Tāge Dānielsons (Tage Danielsson, 1928-1985):

Pasaka par Kārļa Bertila Junsona Ziemassvētku vakaru (1964.g.)

Šī pasaka norisinājās Ziemassvētkos reiz sensenos laikos, kad pa ielām vēl varēja redzēt staigājam nabagos. Tais laikos vēl nebija kauns būt nabadzīgam, tādēļ skrandaiņiem un nelaimes putniem nebija jāslēpjas no citu cilvēku acīm un tie brīvi klaiņoja apkārt pa pilsētu.

Kad tuvojās Ziemassvētki, par kuriem ir šis stāsts, kā parasti sākās lielā kūku cepšana un desu pildīšana, slaucīšana un spodrināšana, skriešana un sveču liešana, pirkšana un saiņošana un varens tirdzniecības uzplaukums, kas turīgos veikalniekus padarīja vēl turīgākus, bet trūcīgos pilsētniekus vēl trūcīgākus.

*

Kādā no pilsētas pasta nodaļām, šķirodams ienākošas pakas, stāvēja Kārļš Bertils Junsons. Kārļš Bertils Junsons bija četrpadsmit gadus vecs un gāja skolā, bet tieši šobrīd, kā jau minēts, viņš stāvēja, šķirodams ienākošas pakas. Īsi pirms Ziemassvētkiem pasts mēdza pa naktīm nodarbināt skolēnus, jo parastajiem pasta darbiniekiem darbalaiks beidzās pulksten 17.

Varbūt tagad jūs jūtat līdzī Kārlam Bertilam Junsonam, jo viņam bija cauru nakti jāstāv, šķirojot ienākošas pakas. Tad gan man jums jāpastāsta, ka patiesībā nebija iemesla viņu žēlot. Kārļš Bertils Junsons nāca no pārtikušām mājām, viņa tētim piederēja liels universālveikals, kas ar katru dienu, līdz ar pārdoto Ziemassvētku galdautu un brīnumsvecīču skaitu, padarīja viņu arvien bagātāku. Tomēr Kārļš Bertils Junsons domāja, ka ir jauki kaut kādu naudiņu nopelnīt pašam, jo šī pasaka noritēja tais laikos, kad jaunieši reizēm tik tiešām tā domāja.

Sviežot pakas ar uzrakstu "Uzmanīgi! Stikls" uz trauslo paku nodalījuma akmens grīdas, Kārļš Bertils Junsons domāja par Robinu Hudu. Robins Huds bija Kārļa Bertila Junsona elks, jo šī pasaka norisinājās tais laikos, kad četrpadsmitgadniekiem tāpat kā tagad bija savi elki, tikai tiem nebija noteikti jābūt saistītiem ar seksu. Varonība, draudzība, resni mūki, kas dievbijīgi ar vāļēm cīnījās par taisnu lietu, veselīga dzīve brīvā dabā, šķīstas jaunavas, kurām varēja palīdzēt pārvarēt strautus un upes, cieņas izrādīšana likumīgajam karalim un cepta brieža ciska vakariņās - lūk, tas viss bija daļa no tā, kas pēc Kārļa Bertila Junsona domām, bija labākais, ko dzīve varēja piedāvāt. Un, protams, ārpus likuma pasludināto taisnīguma princips: ņemt no bagātajiem un dot nabagajiem

*

Pulksten četros no rīta Kārļš Bertils Junsons, ar atvieglotu nopūtu sasitis pret karaliskā pasta betona sienu pēdējo rievotajā papē iesaiņoto kristālvāzi, devās pa tukšajām ielām mājup. Viņa soli atbalsojās no māju sienām, un to atbalss vienotā taktī sitās gurdajās ausīs. *Ņemt no bagātajiem un dot nabagajiem*, ritmiski atbalsojās.

Garām paslīdēja skumīga ielasmeita un uzmeta vīlušos skatu, nospriežot, ka viņš ir pārāk jauns. Kāds nošņurcis vīrišķis sēdēja uz trepēm pie vārtiem un raudzījās uz viņu ar mazumiņu brandavīna skatienā. Uz

ietves malas sēdēja jauna māte, kuru bērna ļaunais tēvs bija izmetis no mājām, un klusiņām dziedāja mazulim savās rokās. Nozagtā Opelī Kapitān kā bēdīga vēja brāzma garām patraucās noziedzīgs jauniešs.

Tuvojās Ziemassvētki.

Šiem lupatlašiem Pestīšanas armija tur savus zupas katlus karstus. Cilvēkiem labs prāts. Klusa nakts, svēta nakts. Kas iedezinās sveci tiem, kas tumsā staigā? Zvaniņš skan, zvaniņš skan, Ziemassvētki brauc. Prieka svētki. Saldi spīd Ziemassvētku zvaigzne tiem, kam nav savu māju. Ņemt no bagātajiem un dot nabagajiem.

Ņemt no bagātajiem un dot nabagajiem.

Tieši šajā brīdī Kārls Bertils Junsons pieņēma lēmumu.

*

Nākamajā dienā pulksten pusvienos Kārlu Bertilu Junsonu pamodināja viņa maigā māmiņa. Viņš piecēlas, apēda savas divas brokastu vēršācis ar desu, ielavījās tēva bibliotēkā, kur nočiepa nodokļu maksātāju katalogu un devās uz pastu.

Kārls Bertils Junsons sāka šķirot ienākošās pakas ar mēnessērdzīgo noteiktību, kāda piemīt bērnam, kas kaut ko iekalis no galvas. Tomēr viņa skats mirkli vēriģi kavējās pie katra adresāta. Īpašu uzmanību viņš veltīja titulam. Tituli *virpotājs, students, būvnieks, kungs, šuvēja, medmāsas palīdzē un mērnīeks* lika pakām bez kavēšanas aizlidot īstajā kaudzē, toties, kad parādījās adresāts ar titulu *direktors* viņš direktora paku nemanot ieslidināja īpašā maisā sev blakus. Tas pats notika ar pakām, kas bija adresētas inženieriem, pulkvežu sievām, baņķieriem, pārvaldniekiem un nekustamā īpašuma mākleriem.

Ap pusdienu laiku maiss jau bija gandrīz pilns. Kad parējie devās pusdienu pārtraukumā, Kārls Bertils Junsons nogaidīja un tiklīdz bija palicis viens, izvilka tēva nodokļu maksātāju katalogu un sāka pārbaudīt pakas savā īpašajā maisā. Biroja direktors H.K. Berjdāls, Oskara iela 30, deklarētie ienākumi: 67 500 kronu. Šo paku viņš iebāza atpakaļ maisā. Tas pats notika ar visām pakām, kuru adresātiem bija deklarēti ienākumi, kas pārsniedza 50 000 kronas. Nedaudzās pakas, kuru adresātu ienākumi, par spīti dižajiem tituliem bija zemāki par 50 000 kronām, Kārls Bertils Junsons izvilka no maisa un ļāva tām ceļot tālāk pie saņēmēja. Tomēr viņš pieļāva vienu izņēmumu savam 50 000 kronu noteikumam. Tas attiecās uz kādu zobārstu, kam deklarētie ienākumi bija vien 36 000 kronu. Šī paka tik un tā tika iebāzta atpakaļ maisā, jo reiz, atgriežoties pēc zoba saknes ārstēšanas, Kārļa Bertila Junsona tētis bija teicis, ka neviens zobārsts nedeklarējis visus savus ienākumus un ka viņi visi pelnot šausmīgi daudz naudas.

Laikus, iekams kolēģi bija atgriezušies no pusdienām, Kārls Bertils Junsons maisu novietoja vienā no daudzajiem kaktiem pastā, kur neviens nekad neko nemeklē. Pats pusdienas viņš nepaēda. Labi darbi taču ir svarīgāki par ēšanu.

Atlikušo nakti Kārls Bertils Junsons strādāja izsalcis un apmierināts, vairs neliekot pakas malā. Izņemot vienu vienīgu - tā bija adresēta viņa paša tēvam un nosūtītāja bija Mertas tante. Labdaris nedrīkst aiztaupīt savējos, viņš nodomāja. Te nebūs nekādu izņēmumu. Tētis pelna vairāk par 50 000 kronām gadā, līdz ar to tēva pakai jānonāk manā maisā. Un viņš zagšus piegāja pie maisa un iebāza to pie parējām. Maiss tagad bija pilns līdz pašai malai.

Tagad viņam bija jāatrisina sarežģīts jautājums. Kā lai nemanot iznes maisu no pasta? Izskatītos visai aizdomīgi, ja skolas puika, kas piestrādā pastā, beidzot darba dienu, iznestu veselu maisu ar pakām. Cilvēki sāktu runāt.

Vēlu naktī tieši pirms darba beigām Kārls Bertils Junsons piegāja pie sava maisa, sastūķēja pakas ciešāk tā, lai maisu varētu aizvērt ar auklu un pievienoja pasta adresātu kartīti, uz kuras uzrakstīja savu vārdu un adresi. Pēc tam viņš to aizstiepa līdz lielajai maisu kaudzei, kuru nakamajā dienā izvadās pa pilsētu.

*

Nākamā diena bija pats Ziemassvētku vakars. Kārlu Bertilu Junsonu pamodināja maigā māmiņa, kas spīguļiem matos un paplāti ar piparkūku kūciņām rokās stāvēja pie gultas sacīdama:

“Kārl Bertil, Tev ir pienācis vesels maiss ar pakām”

“Ak tā”, samiegoties atbildēja Kārls Bertils “tās man jāšķiro. Mājasdarbs citiem vārdiem sakot.”

“Nabaga zēns”, raizējās viņa maigā māmiņa, “jāstrādā un jāpūlas arī pašā Ziemassvētku vakarā”

“Dzīvē katram savs pienākums, mammu, tu taču saproti”, teica Kārls Bertils un izskatījās vēl mazdruscīņ miegaināks. “Labi padarīts darbs sniedz iekšēju gandarījumu un ir pamats, uz kura balstās mūsu sabiedrība”

Un Kārļa Bertila maigā māmiņa aizgāja dēla vārdu aizkustināta.

*

Kārls Bertils saģērbās, nogāja lejā priekšnamā, kur maiss stāvēja, uznesa to savā istabā un iztukšoja uz grīdas. Tad viņš apsēdās pie sava rakstāmgalda, paņēma kaudzi līmlapiņu, tās, kuras māte izmanto mājas ievārijuma burciņām un uz katras lapiņas ar sarkanu tinti uzrakstīja:

PRIECĪGUS ZIEMASSVĒTKUS NOVĒL NEZINĀMS LABDARIS.

Lapiņas viņš uzlīmēja uz visām pakām virsū adresātam, bet nosūtītāju vārdus un adreses pārklāja ar zeltītām papīra zvaigznēm. Pēc tam viņš pakas salika atpakaļ maisā un nonesa priekšnamā.

Dzīvojamā istabā valdīja Ziemassvētku gars. Māte un mazās māsiņas mirdzošām mātes un bērnu acīm rotāja egli. Tēvs virtuvē gatavoja karstvīnu. Katlā uz plīts gardi un sātīgi smaržoja maize Ziemassvētku šķiņķa peldē. No radio aparāta plūda Ziemassvētku dziesmas. No televizora plūda vēl citas Ziemassvētku dziesmas. Visi bija līdz dvēseles dzīlēm laipni un labestīgi. Citiem vārdiem sakot, Ziemassvētki bija klāt.

“Novēlu Tev īsti priecīgs Ziemassvētkus, mans labi audzinātais dēls!”, iesaucās tēvs, nule nogaršojis karstvīnu.

“Nu egle ir izrotāta!” paziņoja māte. “Vai nav skaista? Nāc, Tīko, un uzliec galā savu zvaigzni!”

Šis bija tēva Ziemassvētku goda uzdevums. Lepns viņš uzrāpās uz krēsla un egles galā piestiprināja lielo, mirdzošo zvaigzni 14 kronu un 50 ēru vērtībā, kuru viņš par velti bija paņēmis līdzi uz mājām no sava universālveikala.

Ģimenes klēpī, skatot jokiem un priecīgām sarunām, maizes gabali tika mērcēti Ziemassvētku šķiņķa taukos.

Pēc ēšanas Kārls Bertils piecēlās:

“Atvainojiet, taču tagad man jādomā par savu pasta maisu”

Šo formulējumu Kārls Bertils bija apsvēris un izdomājis jau iepriekš, jo Ziemassvētkos saviem vecākiem melot nedrīkst. Teiktais nebija meli - viņš jau arī tik tiešām domāja par savu pasta maisu.

“Nabaga zēns, es Tevi aizvedīšu ar mašīnu”, pieteicās tēvs.

“Nekādā ziņā, Tīko, tu esi dzēris karstvīnu”, iebilda māte.

Kārls Bertils atviegloti uzelpoja.

“Nuja, tad še, paņem desmitnieku taksometram”, teica tēvs, kuru karstvīns bija padarījis dāsnu.

“Paldies, mīļo tēt”, Kārls Bertils pateicās, pasūtīnāja taksometru, nokāpa pagrabā, kur tēvs pieliekamajā glabāja savu Ziemassvētku veciša tērpu, paņēma to, aizstiepa maisu līdz taksometram un teica šoferim:

“Aizvediet mani uz graustu rajonu!”

Šoferis aizdomīgi paskatījās spogulī, it kā taksometrā būtu iekāpis potenciāls laupītājs. Kārļa Bertila

sakoptā āriene un godīgais paskats viņu tomēr nomierināja, un viņš aizbrauca uz nožēlojamo graustu rajonu, kas tais laikos, kad norisinājās šī pasaka, galvaspilsētā vēl pastāvēja.

Kārls Bertils izkāpa ar savu maisu, samaksāja par taksometru, iegāja kādā vārtrūmē un uzvilka tēva Ziemassvētku vecīša tērpu, kas viņam bija mazliet par lielu. Tad viņš devās savā humānajā Ziemassvētku gājienā.

Ielas bija gandrīz pavisam tukšas. Viens otrs ģimenes tēvs, pabijis ciemos pie citiem ģimenes tēviem, lai novēlētu priecīgus svētkus, Ziemassvētku prieka pilns streiņņoja mājup. Kārls Bertils piegāja pie viena šāda.

“Vai Jums mājās ir kādi rātņi bērni?”

Vīrietis satrūkās izbailēs. Varbūt viņš nodomāja, ka viņa priekšā ir pārgērbies slepenpolicists.

“K-k-ko... jā... kāpē...?”

“Saņemiet šo paku un dodieties žigli mājup pie savas nabaga ģimenes. Priecīgus Ziemassvētkus!”

Vīrietis brīdi palika izbrīnīts stāvam ar paku rokās iekams taisnu soli un atskurbis devās pie savējiem.

Kārls Bertils priecīgu prātu turpināja ar sava draudzīguma brīnumsvēcītēm apgaismot sabiedrības ēnas pusī. Viņš pieklaucēja pie vissagrābējušākajām durvīm, uzrunāja vislampatainākos klaidoņus, tērzēja ar visvientulīgākajām vecenēm un alus krogā nolika paciņas starp pudelēm vissērīgāko gadījuma darbu strādnieku priekšā. Un tieši šajā alus krogā maiss beidzot bija iztukšots. Tad viņš uzsāka dziedāt dziesmu, kurai aizsmakušām balsīm pievienojās kroga apmeklētāji:

Nu ir Ziemassvētki
jauki beidzot klāt
vēsi, tumši, bet liksmi ir
gan tēvs, gan māt’

Vīrietis ar sarkanīgu seju un naģeni galvā no acu kaktiņa notrauca asariņu, pacēla savu laicīgo mājokli, kas ar laiku bija ieguvis alus mucas aprises, piegāja pie Kārļa Bertila un, nesakot ne vārda, paspieda viņam roku. Tad viņš aizgāja atpakaļ pie galda, izsaņņoja savu dāvanu un ar aizkustinājumu acīs sāka lasīt Žana Pola Sartra autobiogrāfiju “Vārdi” franču oriģinālizdevumā.

*

Kārls Bertils devās mājup un laicīgi, pirms tēvs bija nonācis lejā uzvilkt savu Ziemassvētku vecīša tērpu, nolika to atpakaļ pieliekamajā.

Ziemassvētku vakars Kārlam Bertilam pagāja iekšējā priekā, ko labdarim dāvā labi darbi. Tika izdalītas dāvanas, visi smējās par jautrajiem pantīņiem uz paciņām, un Ziemassvētku vakars noslēdzās kopīgā svētbrīža sajūtā, ko cilvēkiem spēj sniegt vienīgi veca televīzijas filma.

Filmas vidū iezvanījās telefons. Klausuli pacēla māte.

“Labvakar, Mertas tante! Priecīgus Ziemassvētkus! Ko... ar roku apgleznots porcelāna šķīvis? Nēē, mēs neesam saņņēmuši nekādu porcel... ko? Ziedu motīvs? Neļķes podā... man ļoti žēl Mertas tant, taču neesam ... jā, dari to, Mertas tant! Visu gaišu! Lai tev...”

Kārls Bertils sēdēja un juta sirdi daudzāmies kaklā.

“Mertas tante mums atsūtījusi ar roku apgleznotu porcelāna šķīvi, Tiko!”

“Paldies žēlīgajam Dievam, ka viņš mums to aiztaupījis. Klusu tagad, es skatos televīziju!”

“Bet Tiko, viņa nometa klausuli! Viņa teicās zvanīt pasta ģenerāldirektoram”

“Nabaga cilvēks. Arī viņš noteikti skatās televīziju. Klusu!”

“Apžēliņ”, teica māte, “kā var paka tik vienkārši pazust? Vai tu to saproti, Kārl Bertil, tu taču strādā pastā?”

Dažu milisekunžu laikā Kārls Bertils pārdzīvoja iekšēju krīzi. Melot mātei Ziemassvētku vakarā? Nē! Taisnu muguru atklāt patiesību? Jā!

“Es paciņu atliku malā un uzdavināju kādam nabadzīgam”, atzinās Kārls Bertils.

Tēvs satrūcies atrāva skatu no televizora ekrāna.

“Ko tu izdarīji?”

“Es tantes porcelāna šķīvi uzdavināju kādam nabadzīgam.”

“Vai tu esi pie pilna prāta, puika?”

“Es paņēmu vēl veselu kaudzi citu paku no bagātajiem un atdevu nabadzīgajiem”

“Ko?! Vai es tiešām būšu komunistu savā azotē izlolojis?”

Tīko Junsons piederēja pie tiem ļaudīm, kas uzskatīja, ka visi, kas brīvprātīgi kaut ko atdod citiem, ir komunisti.

“Bet tēt”, iebilda Kārls Bertils, “tu taču pats teici, ka nemaz negribēji to tantes porcelāna šķīvi!”

“Pie vella ko es teicu! Tas taču bija *mans* šķīvis! Un kā tu domā, ko visi pārējie teiks? Kurus tu vēl bez manis esi apzadzis?”

“Viņi visi ir atzīmēti tavā nodokļu maksātāju katalogā”, teica Kārls Bertils.

“Vai tu apjēdz, ko tu esi izdarījis? Par šito vari nonākt labošanas iestādē!”

“Esmu gatavs izciest savu sodu, tēt. Es dāvāju mazliet prieka šiem nelaimīgajiem, kam nepieder nekāds universālveikals, lūk, to es esmu izdarījis”

Tīko Junsons teju vai nosmaka Ziemassvētku dūsmās.

“Rīt tu brauksi man līdz pie visiem tiem, kuriem esi nozadzis paciņas un atvainosies! Marš gultā! Redzēt kā beigsies filma tu nedabūsi!”

Kārls Bertils aizgāja gulēt. To, kā beidzās filma, viņš jau bija izlasījis avīzē. Aizmidzis Kārls Bertils sapņoja, ka guļ zem klajām debesīm Šervudas mežā.

*

Šeit uz mirklīti apstāsimies un uzdosim dažus jautājumus.

Vai tik Kārla Bertila dūsmīgā tēta sirds neatmaigtu, ja viņš pats savām acīm redzētu prieku, ko viņa dēls bija nesis sabiedrības padibenēs? Ja viņš būtu redzējis ieleni Bedu Lāšonu, kad viņa Ziemassvētku naktī piespieda pie krūtīm zīda kaklasaiti, vai tad viņa acis neatmaigtu? Vai viņš tiešām spētu izvirst dūsmās, iemetis skatienu bezdarbnieka Hāralda Jungstremma mājās, kur bērni liksmi spēlējās ar sešiem japāņu bumbierkoka salvešu gredzeniem? Un kā gan viņa sirdī bargums būtu varējis rast auglīgu augsni, ja viņš būtu bijis klāt, kad vientulīgā atraitne Lisbeta Blumkvista izsaiņoja savu paciņu un ar asarām acīm apbrīnoja pudeli pēcskūšanas losjona?

Šie jautājumi paliek neatbildēti; varam vienīgi uzskatīt par ticamu, ka gadījumā, ja līdz Tīko Junsona ausīm būtu nonākuši jautrie toņi, kas atskanēja no bijušā mucinieka Ernsta Hāraldsona rotaļu trompetes, viņš varbūt nebūtu Ziemassvētku naktī aizmidzis dūsmās.

*

Pat Ziemassvētku rīta televīzijas dievkalpojuma priecīgās vēstis par mieru pasaulei un cilvēkiem labu prātu nespēja Tīko Junsona omu padarīt svētīgāku. Viņš bija godprātīgs cilvēks un nevēlējās, lai šis zādzības starpgadījums iedragātu viņa reputāciju. Priekšpusdienā, paņēmis savu nodokļu maksātāja katalogu, viņš kopā

ar dēlu devās svētceļojumā pie līdzpilsoņiem, kuru gada ienākumi pārsniedza 50 000 kronas.

Biroja direktora H.K. Berjdāla istabene atvēra mahagonija vārtus.

“Vai mēs varētu aprunāties ar biroja direktoru”, jautāja Tiko Junsons. “Runa ir par kādu Ziemassvētku dāvanu.”

Viņi tika ievesti salonā, kur Berjdāla ģimene izmēģināja jauno biljarda galdu.

“Labdien”, nokaunējies teica Tiko Junsons. “Lūk, lieta tāda, ka mans dēls ir atdevis kādu no jūsu godājamās ģimenes Ziemassvētku dāvanām nabadzīgajiem.”

“Es ļoti lūdzu piedošanu”, piebilda Kārls Bertils, “taču jūs tāpat esat tik bagāti un laimīgi arī bez tās paciņas, un tādēļ es parūpējos par to, lai tā sniegtu mazliet prieka sabiedrības padibenēs.”

Biroja direktors palika stāvam atvērtu muti.

“Sasodīts, tas nūdien ir pats skaistākais, ko esmu dzirdējis kopš savas iesvētes”, viņš iesaucās. “Vai varu pacienāt ar vīģēm?”

“Ak jā, tā laikam būs bijusi tēvoča Artura sērkokciņu bildīte, kas attēlo Būdenes cietoksni, par kuru viņš zvanija un apvaicājās vakar”, teica Berjdāles kundze, “Es ceru, ka tā bija skaista, jo viņam teicu, ka tā ir vienkārši brīnišķīga”

“Nu jā, tā mēs mēdzam teikt, kad viņi zvana”, piekrita biroja direktors. “Nav taču iespējams pārskatīt visus tos krāmus, ko tie ķertie radinieki mums sasūta. No sirds pateicos, zēniņ, ka atpestīji mūs no Būdenes cietokšņa!”

*

Kārla Bertila atvairošanās ceļojums pamazām pārvērtās uzvaras braucienā. Visur, kur viņi iegriezās, Kārlu Bērtilu uzņēma kā varoni, un apzagto ģimeņu priekam par to, ka pašadītās vilnas jakas un apdarinātās vēstuļu spiedes bija nonākušas pie cilvēkiem, kam tās ir vairāk vajadzīgas, nebija robežu. Tiko Junsona sejā kaunu par sava dēla rīcību pamazām bija nomainījis lepns smaids. Pie pēdējā adresāta viņš pats ierosināja, ka vajadzētu atvairošanās apmeklējumu noslēgt ar kopīgu sveiku, lai dzīvo! Kārlam Bertilam. Un tā tas notika, un tēvs un dēls aizgāja, aplausiem skanot.

*

Kad viņi devās mājup jau bija nolaidusies krēsla, un pār viņu ceļu spīdēja Ziemassvētku zvaigzne.

“Mūsu dēls ir labs un krietns cilvēks”, ienākot priekšnamā, skanēja Tiko Junsona priecīgā vēsts ģimenei.

“Šie Ziemassvētki gan ir svētīti”, teica Kārla Bertila maigā māmiņa un viņas skatienā pavīdēja kaut kas reliģisks, jo šī pasaka norisinājās laikā, kad Ziemassvētkus vēl svinēja, lai atzīmētu Kristus dzimšanu.